

INHOUD

BIJ DE BRON

- 1 Een ijskoud paradijs 11
- 2 Het linkeroog van de godin 22

DE SCHIJNHEILIGE STAD I

- 3 De slang moet wakker worden 47
- 4 Rondswalen in de schepping 68
- 5 De overspelige prinses 93
- 6 H₂O en heilig water 120

MET DE STROOM MEE

- 7 Een leger van hoeren 151
- 8 De schaamheuvel van Kamakhya 176

DE SCHIJNHEILIGE STAD II

- 9 Een ruk naar rechts 211
- 10 De bruidenfabriek 231

NAAR DE MONDING

- 11 In de harem van de hijra's 267
Epiloog - Het einde van de reis 305

Woordenlijst 311

Bronnen 317

EEN IJSKOUD PARADIJS

Als de jeep zich met horten en stoten in beweging zet, weet ik dat ik nog maar een kant op kan. Omhoog. De bergen in. Op de bankjes die langs de zijkanten van de laadbak zijn aangebracht, zit ik dicht opeen gepakt met de andere passagiers. De oude man met het verweerde gezicht naast me heeft zijn blik naar binnen gekeerd en lijkt de rest van het gezelschap niet op te merken, maar ik neem mijn medereizigers – glurend vanuit mijn ooghoeken – aandachtig op. Een kantoorklerk in een kreukloos overhemd, schoolmeisjes met lange zwarte vlechten die kuis langs hun oren hangen, keuterboeren op weg naar hun dorp. De jongen tegenover me draagt een strak T-shirt dat op de borst bedrukt is met een Engelse tekst. LIFE IS VERY INTERESTING IF YOU MAKE MISTAKES. Terwijl de jeep begint te klimmen, dwalen mijn ogen telkens opnieuw naar de poten van de E, die tegendraads naar links wijzen. Ja, dat zal best, dwalingen en misstappen maken het leven reuze boeiend. Maar het is de vraag of die gedachte ook opgaat in de Himalaya. Hoe smaller en steiler het pad, hoe vaster de tred van de wandelaar dient te zijn.

Ik heb me nooit eerder in de bergen gewaagd. Bergen zijn te groot voor mij. Ze belemmeren het zicht op de horizon, waardoor je opgesloten zit tussen hun kaalgeslagen hellingen zonder te weten waar je bent. Bergen werken vertragend. De inspanning die nodig is om vooruit te komen staat niet in verhouding tot de afgelegde weg. Na uren ploeteren ben je niets opgeschoten en lijkt het einddoel eerder verder weg dan dichterbij. Bergen houden je voor de gek. Ze zijn zo massief dat je niet om hen heen kunt. En dat pakt lang niet altijd goed uit.

Een paar maanden voor mijn vertrek raakte een Nederlandse expeditie in moeilijkheden op de gevaarlijkste berg van de Himalaya. Bij de top werd de groep verrast door een sneeuwlawa die de touwen van de klimmers wegsloeg. Elf buitenlandse expeditieleden vonden de dood, twee Nederlanders keerden met bevroeringsverschijnselen terug in het basiskamp. In opdracht van het televisieprogramma waarvoor ik werkte, reed ik op een regenachtige middag naar de contactpersoon van de expeditie om hem over te halen zijn zegje te doen in de uitzending. De man bleek in een nagemaakt grachtenpand aan een watertje te wonen. Voordat ik een voet op het trapje naar de voordeur had kunnen zetten, gleed ik uit op de vlonder voor het huis en belandde met een smak op het glibberige hout. Ik ben gewoon geen klimmer. Ook niet een beetje. Ik heb geen idee hoe ik me staande moet houden in een wereld zonder asfalt.

Het grootste deel van de tocht zit ik met mijn gezicht naar de bergwand toe. Achter mij loopt het landschap steil naar beneden. Soms vang ik een glimp op van de rivier die zich in de diepte een weg baant naar de uitgestrekte vlakten van het laagland. Op de flanken van de berg zijn terrassen aangelegd, waarop groenten en andere gewassen worden verbouwd. Het landschap biedt op deze hoogte nog een uitgesproken menselijke aanblik, maar desondanks doet de berglucht me geen goed. Na een paar kilometer rijden zitten mijn oren al dicht en het onophoudelijke draaien en stijgen van de weg veroorzaakt een licht gevoel in

buik en hoofd. Ik ben in een opwaartse spiraal terechtgekomen. En dat is een stuk minder leuk dan je verwachten zou.

De jongen met het T-shirt gebaart de chauffeur om te stoppen. De jeep mindert vaart en houdt halt bij een eenvoudige witgekalkte tempel waarop een rode vlag wappert. De jongen klautert over de benen van de andere reizigers naar buiten en koopt wat offergaven bij een stalletje naast het heiligdom. Bloemen, wierook, suikergoed en een kleine harde kokosnoot. De jongen is in het buitenland geweest. Nu hij voor het eerst sinds lange tijd terugkeert naar zijn familie en zijn geboortegrond is het zaak de goden gunstig te stemmen. Hij heft de kokosnoot boven zijn hoofd en slaat de vrucht met een enkele welgemikte klap aan gruzelementen op de scherpe steen die speciaal voor dat doel bij de ingang van de tempel is gelegd. Het breken van de kokosnoot staat voor het breken van het ego, dat de mens gevangen houdt in zichzelf en hem verhindert zich te verbinden met het grote geheel waar hij een onlosmakelijk deel van is. Het zachte witte vruchtvlees ligt open en bloot in het felle licht van de zon.

Aan het eind van de middag bereiken we Uttarkashi, het laatste stadje op de route naar de gletsjer die het einddoel van mijn tocht is. Ik sleep mijn bagage naar een derderangshotel pal tegenover het busstation en boek een kamer voor een nacht. Het is er lawaaiig en een beetje goor, maar de moed om iets anders te zoeken ontbreekt me. 's Avonds loop ik over een voetgangersbrug naar de overkant van de rivier, die dwars door het stadje stroomt. De brug, een constructie van staalkabels die aan weerszijden wordt afgeschermd door een vlechtwerk van dun metaal, lijkt vrij in de lucht te zweven. Bij iedere stap golft ze onder mijn voeten. Ik kijk niet naar het snel stromende water onder me, maar zoek houvast bij de andere oever door mijn blik zo strak mogelijk op een willekeurig punt te richten. Met kloppend hart en trillende benen zet ik voet aan wal. Mijn ego hoeft niet gebroken te worden, ik ben als was in de handen van de goden.

De volgende ochtend sta ik een stuk steviger op mijn benen, zodat ik met een onbezwaard gemoed aan de volgende etappe kan beginnen. Mijn wankel toestand van de vorige dag wijt ik aan de uitputtende treinreis die aan de rit door de bergen vooraf is gegaan. Een etmaal boemelen is niks bijzonders in dit uitgestrekte land, maar ik ben het niet gewend om lange afstanden over het spoor af te leggen en heb nauwelijks een oog dichtgedaan op de smalle brits in de tweedeklaswagon.

Dit keer zitten er geen schoolmeisjes of kantoorklerken in de jeep. De plek waar we naar toe gaan, ligt aan het einde van de wereld en daar zijn scholen en kantoren van weinig nut. De weg slingert verder bergopwaarts, terwijl de rivier in tegengestelde richting stroomafwaarts kronkelt. Soms ligt ze ver onder ons, om na een onverwachte bocht snel dichterbij te komen. Als we over een brug rijden, bevindt ze zich plotseling aan de andere kant en laat ze het landschap een halve slag draaien. De bergen kantelen van links naar rechts en wij kantelen mee.

Het Himalayagebergte is gewijde grond. Het is de woonplaats van de hindogoden en het gebied waar de heilige Ganges ontspringt. *Ma Ganga** wordt ze genoemd, Moeder Ganges. In heel India wordt ze vereerd en aanbeden als godin die miljoenen mensen het leven schenkt. Ma Ganga is de oerstroom die melk en honing laat vloeien, de Grote Moeder van alles wat leeft en beweegt. Ma Ganga staat niet aan het begin van de schepping, ze is schepping en ik ben op weg naar haar bron, die verborgen ligt aan de voet van een grote ijsmassa. Toen de mens zich voor het eerst een voorstelling van het goddelijke probeerde te maken, schiep hij zich geen God en al helemaal geen Vader. In de tijd dat het religieuze bewustzijn ontwaakte, was er natuur en waren hemel en aarde nog niet gescheiden. De vruchtbare en vernieuwende kracht van het goddelijke werd overal ter wereld gelokaliseerd in bomen, bronnen of rivieren. Het ultieme mysterie bevond zich ergens in de aarde zelf en voor zover het voorstelbaar was, kreeg het onmiskenbaar vrouwelijke trekken mee. De geschiedenis

* Zie voor de verklarende woordenlijst p. 311

van de religieuze verbeelding begint bij de Godin. Uit het open raampje van de jeep kijk ik naar de bergen die zich rekken en strekken om Ma Ganga vrij baan te geven op haar weg door de werelden. De lucht wordt koeler en koeler. Huiverend trek ik een vest aan.

In Gangotri is het ronduit koud. Er moeten meer kleren aan te pas komen om een beetje op temperatuur te blijven. Ik hul me in een jasje van gewatteerde stof en probeer mijn nieuwe bergschoenen uit. Onwennig wandel ik door de smalle hoofdstraat van het pelgrimsoord, die aan beide kanten is afgezet met kraampjes waar thee, voedsel en religieuze prullaria worden verkocht. In Gangotri houdt de weg op. De meeste reizigers gaan tot hier en niet verder. Ze spreken een gebed uit in de tempel die aan Ma Ganga is gewijd, vullen de meegebrachte flessen en jerrycans met heilig water en dalen daarna de berg weer af zonder bij de plek te zijn geweest waar de rivier ontspringt. Die plek bevindt zich negentien kilometer verderop, een afstand die volgens de boekjes in anderhalve dag kan worden afgelegd.

De informatie die ik over de route heb gekregen, is niet erg eenduidig. Volgens de een is het steile pad totaal ongeschikt voor onervaren klimmers zoals ik, een ander beweert dat zelfs bejaarde hindoevrouwen het eindpunt op hun sloffen halen. Bedevaartgangers in winterkleren slenteren langs de kraampjes van Gangotri zonder iets te kopen. Het is eind oktober. Binnen een week of wat zal de nederzetting gesloten worden om pas in het voorjaar weer tot leven te komen. Als ik naar de gletsjer van de Grote Godin wil, is dit het moment. Hoewel ik niet kan inschatten wat me te wachten staat, heb ik besloten zonder gids op weg te gaan. Ma Ganga heeft geen boodschap aan volgelingen die niet op eigen benen staan. De pelgrimage naar de plek waar ze ontspringt, is niet alleen een manier om fysieke grenzen te verkennen maar bovenal een oefening in kracht. Oerkracht. Vrouwkracht. Godinnenkracht.

Ervaring of niet, ik wil zien hoe ver mijn voeten me brengen.

Vanaf de hoofdstraat loopt een ruwe stenen trap tot aan het pad dat naar de bron van de Ganges leidt. Het is nog vroeg in de ochtend als ik mijn eerste stappen zet, maar de zon schijnt aan een strakblauwe hemel en zet de naaldbomen op de hellingen rondom Gangotri in een helder licht. Ik heb me voorgenomen om het rustig aan te doen. Het geeft niet als ik een paar uur later in het kamp aankom dan andere pelgrims: zolang ik er voor het donker ben, is er niets aan de hand. Het pad voert gestaag omhoog. Ik klim een stukje, rust even uit en klim dan weer een stukje. Mijn benen kunnen het best aan maar de rest van mijn lichaam niet. Hoe hoger ik kom, hoe minder zuurstof ik binnenkrijg en hoe vaker ik halt moet houden. De ijle berglucht beneemt me de adem en dwingt me om na de minste of geringste inspanning steun te zoeken bij een rotsblok of boomstam. Terwijl ik voor de zoveelste keer amechtig naar lucht sta te happen, word ik bevangen door een lichte paniek. De bergen met de eeuwig besneeuwde toppen in de verte bieden geen enkele troost. In dit weidse landschap ben ik volledig op mezelf aangewezen. Ik maan mezelf tot kalmte. Doorgaan. Gewoon doorgaan. Zolang ik mijn ene been voor het andere blijf zetten, kom ik vanzelf waar ik wezen wil.

Bij een snelstromende bergbeek houdt het pad op. Een door midden gezaagde boomstam doet dienst als bruggetje. Door het zuurstofgebrek heb ik last van plotseling opkomende duizelingen, zodat het me beter lijkt om op mijn zitvlak naar de overkant te schuiven. De kleine rugzak die ik bij me draag, zit danig in de weg. Hoewel ik alleen het hoognodige heb meegenomen, wordt het ding met iedere beweging zwaarder en heb ik moeite om mijn evenwicht te bewaren. Eenmaal aan de andere kant van de beek kan ik het pad niet meer vinden. Aan mijn rechterhand groeit ondoordringbaar kreupelhout, aan mijn linkerhand bevindt zich een rotspartij. Het lijkt me aannemelijk dat het pad daarachter doorloopt en dus verzamel ik al mijn moed en begin op handen en voeten van het ene rotsblok naar het andere te klauteren. Vlak voor het hoogste punt loop ik vast. Ik kan niet meer voor- of achteruit. Hijgend laat ik mezelf op een rotsblok

zakken om de situatie in ogenschouw te nemen. Ik doe het rugzakje af en knoop het gewatteerde jasje om mijn middel. Dikke zweetdruppels lopen langs mijn voorhoofd in mijn hals. Ik doe nog een paar pogingen om van mijn plek te komen, maar de stenen zijn te groot en te glad om grip op te krijgen. Daar zit ik dan. Als een apin op een apenrots. Ik sluit mijn ogen en neem waar hoe het paniekgevoel door de sneeuwgrens zakt en zachtjes begint te smelten, waarna het zich door mijn hele lichaam verspreidt. Dit gaat niet goed. Dit gaat helemaal niet goed. Ik moet iets bedenken om mezelf het vege lijf te redden, maar het wil niet helder worden in mijn hoofd.

‘Hello Madam! Which country do you belong to?’

Onder aan de rotspartij staan twee mannetjes belangstellend omhoog te kijken. De jongste leunt op een knoestige boomtak, de oudste draagt een versleten weekendtas over zijn schouder en trekt aan een zelfgedraaid sigaretje. Met een schok keer ik terug in de werkelijkheid. Waar ik vandaan kom! Alsof dat wat uitmaakt als je vastzit op een berghelling!

‘Ik kom uit Holland en ik wil hier weg!’ Van schrik vergeet ik te groeten.

De oudste van het tweetal zet de weekendtas neer, drukt zijn sigaretje uit en klimt behendig naar boven om me uit mijn benarde toestand te bevrijden. Voetje voor voetje daal ik van de apenrots en word weer mens. De jongere man lacht me toe zoals obers in de betere restaurants dat doen. Vriendelijk, zonder oordeel, alsof het de normaalste zaak van de wereld is dat buitenlandse vrouwen in hun eentje bekneld raken op de rotsen. Op zijn achterhoofd groeit een lange zwarte haarlok, op zijn voorhoofd zijn met sandelhoutpasta drie verticale strepen aangebracht.

‘Welcome in India, Madam!’ Hij maakt een handgebaar in de richting van het kreupelhout alsof hij me een tafeltje wijst: ‘Kijk, Madam, daar loopt het pad naar de gletsjer van Ganga.’

Gedrieën zetten we de tocht voort. Naaldbomen zijn er nauwelijks nog en het smaller wordende pad is intussen bezaaid met stenen, waardoor iedere stap met beleid moet worden gezet. Ik vestig al mijn aandacht op mijn voeten en kijk zo min mogelijk om me heen. Rechts rijst een kale bergwand stijl de hoogte in, links gaapt een afgrond die samenspannt met de ijle lucht om de duizelingen in mijn hoofd te versterken en me de diepte in te trekken. De jongste man, een veertiger met een rond buikje, blijft geduldig wachten als ik weer eens moet stoppen om op adem te komen. Hij vertelt dat hij een *pandit* uit New Delhi is, afkomstig uit een familie van brahmanen die onderricht geven in de *Ramayana*, het beroemde epos over de god *Rama*. Samen met zijn metgezel, een oom van moederskant, is hij op pelgrimstocht in de Himalaya. Oompje, een tanige man van een jaar of zestig met grijs haar en twinkelende ogen, heeft het uithoudingsvermogen van een jonge steenbok. Na de adempauzes gaat hij er zo snel vandoor dat hij in een paar tellen uit het zicht verdwenen is. Voorbij een bocht in het pad treffen we hem dan weer aan, leunend tegen een rotsblok met een sigaretje in zijn mondhoek.

In de loop van de middag verdwijnt de zon achter de wolken. Er steekt een ijzige wind op die me bij de kladden grijpt en tegen de bergwand drukt. Ik ben nu zo ver gevorderd op de weg naar de Grote Godin dat ik niet anders kan dan doorzetten. De *pandit* spreekt me bemoedigend toe. 'Kom, Madam, we zijn er bijna, het kamp is nu vlakbij!'

Na een eeuwigheid houdt het pad op te stijgen. Het loopt een tijdje horizontaal en helt dan voorzichtig naar beneden. We dalen eindelijk af in de vallei waar we de nacht zullen doorbrengen. Ik ontwaar witte bouwsels met golfplaten daken, die gegroepeerd zijn rondom een kleine tempel met een torentje. We zijn gearriveerd bij de *ashram* van Lal Baba, toevluchtsoord voor elke pelgrim die naar de bron van de Ganges wil.

We zetten onze bagage neer in een van de gebouwtjes, een ruimte van ongeveer vier bij vier met houten ramen en een deur die vol kieren zitten. De pandit werpt meteen een blik in het tempeltje, oom gaat naar buiten om een rokertje op te steken. Ik blijf alleen achter, uitgeput maar opgelucht dat ik even niet hoef te klimmen. Vlak voor het donker wordt, begint het te sneeuwen. Witte vlokken dwarrelen uit de hemel neer en bedekken het onherbergzame landschap met een zachte donslaag. De temperatuur zakt in een oogwenk tot ver onder het vriespunt. Behalve in de keuken – waar alleen medewerkers mogen komen – is er geen vuur of andere warmtebron in de ashram. De gasten drementelen kleumend heen en weer.

Stipt om halfzeven wordt het avondeten opgediend op een halfoverdekte binnenplaats die dienst doet als eetzaal. De gasten, ongeveer vijftig in getal, zitten in drie rijen met gekruiste benen op de bevroren grond. Lal Baba, een rijzige man met een zwarte baard in een wikkkelrok die onder zijn dikke winterjas tevoorschijn piept, verheft zijn stem en gaat voor in gebed. ‘Sri Ram! Jai Ram! Jai Jai Ram!’

De gasten zingen hem in koor na. ‘Sri Ram! Jai Ram! Jai Jai Ram!’

Mijn stem voegt zich aarzelend bij die van de anderen, zwelt aan en wordt sterker. Sri Ram! Jai Ram! Jai Jai Ram! Een golf van warmte slaat door me heen. Mannen lopen de rijen langs met emmers vol eten dat ze op borden van gevlochten bladeren scheppen. Andere mannen volgen met grote ketels waaruit *chai* wordt geschonken. Het voedsel smaakt als godenspijs.

Na het eten kruipen we meteen onder een stapel gewatteerde lappen. Bedden of matrassen zijn er niet. Om de vrieskou tegen te houden, spreiden we eerst wat dekens op de vloer uit. Ik installeer me – met zo veel mogelijk kleren aan en een muts op – in een hoekje bij de muur, pandit en oompje liggen naast me. We delen de slaapruijnte met een monnik uit Calcutta, een kolosale Russische vrouw die Engels noch Hindi spreekt en een Indiase man met een dure berguitrusting die zich laat vergezellen

door een lokale gids. De lappen houden me warm genoeg om te kunnen slapen en godzijdank hoef ik de hele nacht niet naar het toilet.

De volgende dag sta ik als eerste op en loop via de binnenplaats naar de keuken. Het water in de tank is bevroren, de golfplaten daken zijn bedekt met een witte laag en overal ligt sneeuw en ijs. Als ik terugkom in de slaapruiimte met drie bekers chai zit oompje met stralende ogen tussen de lappen. Hij verkruiemt een stukje hasj bij het vlammetje van een aansteker, waarna hij de brokjes vermengt met wat tabak. De pandit heeft zijn make-up ter hand genomen en trekt verse strepen op zijn voorhoofd: een rode streep in het midden, twee witte aan weerszijden daarvan.

‘Good morning, Madam!’

Als de zon achter de bergtoppen tevoorschijn is gekomen, hervatten we onze weg. Nog een halve dag lopen, dan zijn we bij de gletsjer. Ik heb me erbij neergelegd dat ik niet in staat blijk de tocht in mijn eentje tot een goed einde te brengen. Het enige wat nog telt is dat ik de plaats van bestemming bereik, hoe en met wie dan ook. Het wordt snel warmer, de bergen spreiden hun schoonheid opzichtig tentoon in het felle winterlicht. Ik kamp wederom met zuurstofgebrek, maar begin eraan te wennen dat ik in deze hardvochtige omgeving keer op keer tot nederigheid wordt gedwongen. Als het jou niet lukt om naar de berg te komen, komt de berg naar jou en zet je genadeloos op je plek. De woonplaats van de goden is meer dan een mens verdragen kan.

Op het laatste deel van de route is geen pad, alleen maar rotsen. Hoewel de gletsjer in de verte al zichtbaar is, zinkt de moed me in de schoenen. Pandit en oompje staan niet toe dat ik opgeef: ‘Maar Madam Ji! U wilde toch zo graag naar de Godin? Dan moet u doorgaan tot het bittere einde!’

Pandit leert me een godinnenmantra die me kracht zal geven en dus bewegen we ons even later zingend over de rotsen – oompje voorop – naar de voet van de gletsjer toe. ‘Ohm Aim Hrim Klim Chamundaye Vichche!’

‘Ohm Aim Hrim Klim Chamundaye Vichche!’

‘Ohm Aim Hrim Klim Chamundaye Vichche!’

En dan zijn we er ineens. Aan de onderkant van de gletsjer bevindt zich een ovale opening waarin ijspegels hangen. Een stroom van het zuiverst denkbare water wordt met kracht door de spleet naar buiten geperst. Terwijl tranen van vermoeidheid en ontroering over mijn wangen vloeien, zijg ik neer voor de schoot van de Grote Moeder en laat mijn handen in Haar water glijden. Het einde van de wereld is de plek waar alles begint, waar schaduwen worstelen om vorm te krijgen en dat wat nooit geweest is op ontstaan ligt te wachten. In den beginne was er verlangen en in het verlangen ligt de kiemcel van alle leven. Lang geleden, voor de tijd van de eerste geschriften, kwamen wijzen tot de ontdekking dat het verlangen de verbindende schakel vormt tussen dat wat nog worden moet en dat wat al is. Verlangen is scheppen. Het stelt de mens in staat tot leven te komen, de wereld te overzien, zich te verenigen met de ander, de Godin te ontmoeten en vervolgens terug te keren naar het grote niets, het ongedeelde bewustzijn dat aan iedere schepping voorafgaat. Het grote verlangen dat mij de berg heeft opgedreven, is voor even vervuld.

Pandit en oompje trekken hun kleren uit. Ze dompelen zich onder in het water van de gletsjer, dat niet ver boven het vriespunt ligt, om daarna vrij van zonden weer op de zonovergoten rotsen te klimmen. Zonder deze mannen, die over oneindig meer godinnenkracht beschikken dan ik, zou ik het nooit gehaald hebben. Er rest mij slechts één ding. Ik haal een paar appels uit mijn rugzakje, knip mijn zakmes open en ontdoe de vruchten zorgvuldig van hun schil. Dan maak ik een gebaar dat in de religieuze geschiedenis van het Westen maar al te vaak verkeerd begrepen is. Ik bied de geschilde vruchten op mijn geopende hand aan deze schuldeloze mannen aan, mijn redders in de nood. Zwijgend genieten we van de appels, in een ijskoud paradijs.